

ויקהל-פקודי, החודש: "ולא יכול משה"

פרשיות ויקהל – פקודי החותמות את ספר שמות, ערוכות ברצף המתפתח אל השיא הגדול – השלמת מפעל בנין המשכן והשגת המטרה הנעלה שלשמה נבנה: השראת השכינה בו. הפרשיות מזליכות את הקורא אל חתימת המהלך של ספר שמות כולו, שתחילתו בהתגלות ה' למשה בסנה והופעת הנהגת שם הוי"ה, וסופו ושיאו בהופעת הנהגה זו במשכן הקבע שלה בלב מחנה ישראל. ביום הקמת המשכן, א' בניסן.

הרושם הוא, שאופן הצגת הדברים מיועד בין היתר ליצור מתח, על ידי פירוק התהליך לפרטי פרטים ויצירת השהיה שגורמת לקורא לצפות בדריכות לאשר יקרה כשכל המלאכה תושלם. רמת הפירוט חורגת מכל המוכר במקרא: בפרשת ויקהל יש תיאור מפורט של הבאת התרומות למשכן ושל בניית המשכן וכליו, תיאור החוזר כמעט מילולית על כל סדר הצווי שבפרשת תרומה. השינוי העיקרי הוא שבפרשת תרומה הכל נאמר בלשון צווי: "ועשית", ובפרשת ויקהל בלשון תיאור: "ויעש". בפרשת פקודי נוספים פרטי פרטים של תרומת הזהב, הכסף והנחושת, ותיאור מפורט של עשיית בגדי הכהנים, המקביל גם הוא לציווי המפורט בפרשת תצוה.

משכלו כל ההכנות, מתחיל תיאור מפורט של הבאת המשכן אל משה. התורה אינה מסתפקת בכותרת הכללית: "ויביאו את המשכן אל משה", אלא חוזרת ומונה את כל חלקי המשכן שהובאו אל משה, תחילה המשכן עצמו: קרסיו קרשיו בריחיו ועמודיו ואדניו, האהל והיריעות והמכסים. ולאחר מכן בזה אחר זה כל הכלים וכלי השרת השייכים לכל אחד מהם, כגון: "את המנורה הטהורה את נרותיה נרות המערכה ואת כל כליה ואת שמן המאור", וכך לגבי כל אחד ואחד מן הכלים.

לאחר שהובא הכל אל משה, וחלקו של עם ישראל תם, בירך אותם משה בראותו שכל המלאכה נעשתה כיאות. בשלב זה הצטוו משה על ידי ה' להקים את המשכן בראשון לחודש הראשון. ושוב, חוזרת רשימה מפורטת של המשכן וכליו, בסדר הקמתם: "תקים את משכן אהל מועד, ושמת שם את ארון העדות, וסכת על הארון את הפרכת" וכו', פרוט מלא של כל הכלים, הכהנים ובגדיהם ומשיחתם בשמן המשחה.

עם סיום פסוקי הציווי על ההקמה, מופיעים פסוקי ההקמה עצמם: "ויקם משה את המשכן", ושוב התורה אינה מסתפקת בהיגד כללי שמשה ביצע את המשימה כפי שה' ציוה אותו, אלא חוזרת ומפרטת אחד לאחד את כל השלבים: המשכן, אדניו, קרשיו, בריחיו, עמודיו, האהל והמכסה, ולאחר מכן לכל אחד ואחד מן הכלים, עד הקמת החצר סביב, ומסך שער החצר. ואז מופיע משפט הסיכום – "ויכל משה את המלאכה".

הדריכות הגיעה לשיא. התיאור הפרטני המוביל לרגע השיא הזה, מזכיר תמונות מוכרות מסיומו של פרויקט מדעי הנדסי וטכנולוגי ענק: כאשר כל התכנון והביצוע הדקדקנים הגיעו

לסיומם אחרי שנות עבודה של אלפי אנשים, והגיע הרגע של שיגור הליון או הפעלת מאיץ החלקיקים. הספירה לאחור התחילה וכל העיניים נשאות אל כן השיגור לראות האם ברגע הנכון יתרחש הלא-יאומן והטיל יתרומם וימריא אל על.

מה שהתרחש ברגע השלמת המלאכה על ידי משה במשכן מתואר בשני פסוקים, שקיצורם, ביחס לפירוט העצום שקדם להם, מרעיש בצמצומו: "ויכס הענן את המשכן וכבוד ה' מלא את המשכן. ולא יכול משה לבוא אל אהל מועד כי שכן עליו הענן וכבוד ה' מלא את המשכן". לכאורה, המשימה הצליחה – כבוד ה' מלא את המשכן, הקדוש-ברוך-הוא שהשמים ושמי השמים לא יכללוהו, השרה את שכינתו באוהל הקטן.

אולם מה שמתואר בפסוק השני מצמצם את האמור בפסוק הראשון: משה לא יכול לבוא אל אהל מועד. הנוכחות הא-לקית חוסמת את האדם מלבוא שמה. לא נוצר מפגש בין האדם לבין ה'. בשונה ממעמד הסנה, שם עמד משה בפני האלקים, ראה את הסנה ושמע את ה' מדבר אליו.

חז"ל העירו על הבעיה בהצביעם על הפסוק "ולא יכול משה לבוא אל אהל מועד". במדרשים מוצעים פתרונות לבעיה, כך לדוגמה מסביר התנחומא את תחילת חומש ויקרא כפתרון לסיומו של ספר שמות:

"צדיק שעושה רצון יוצרו, זה משה, שאמר לו הקב"ה: 'עשה לי משכן' ועמד ונזדרז ועשה משכן. והיה עומד מבחוץ, שהיה מתירא לבא אל אהל מועד, שנאמר: "ולא יכול משה לבא אל אהל מועד". אמר הקב"ה: אינו דין שמשה שעשה את המשכן יהא עומד מבחוץ ואני מבפנים! אלא הריני קורא אותו שיכנס, לפיכך כתיב: 'ויקרא אל משה'. " (תנחומא ויקרא א א).

עצם הצורך בהצעת פתרון על ידי המדרש בתחילת ספר ויקרא מעיד על קיומה של בעיה בחתימת ספר שמות. הקורא הוכן לקראת מעמד רווי הוד ושגב. בחתימתו של ספר שבו כבר פגשנו את הסנה, המכות, קריעת ים סוף, מעמד הר סיני, מלחמת עמלק, ירידת המן, וגם, להבדיל, מן הסטרא אחרא (הצד האחר) נחשפנו למעמד רב-הרושם והחגיגי של חטא העגל ועונשו. סוף סוף מגיעים ל"דבר האמיתי", לאחר כל הציפיות האלה, התופעה של ירידת ענן על המשכן והפיכתו לבלתי נגיש לעם ישראל – התורמים והבונים, ולמשה רבנו – המקיים, נראית מביכה. אנו מצפים לפרץ של התלהבות מצד העם, לשמיעת דבר ה' רם ונשא, לחגיגה עזת-מבע, ובמקום זאת: ענן מכסה את המשכן, אי אפשר לגשת. סוף פסוק.

יצוין, שתיאור של מעמד חגיגי ורב רושם כפי המצופה מצוי אמנם בחומש ויקרא, בפרשת שמיני, ביום השמיני למילואים. דא עקא, שהעובדה שתיאור כזה מצוי במקום אחר בתורה, רק מחזקת את ההבנה שבספר שמות ביקשו להדגיש משהו אחר לגמרי, כמעט מהופך.

נראה לומר, שפסוקי החתימה של ספר שמות מורים על כך שהאדם אינו יכול לגשת ביזמתו אל האלקים ולפגוש את השכינה. כל מה שהאדם יכול לעשות הוא לפנות מקום להשראת השכינה. אם מדובר בעם ישראל ובמשכן – הם יכולים לבנות ולהקים, אבל אינם יכולים

להביא לשם את השכינה ביזמתם או להפגש ברצונם עמה. אם המשכן נבנה כיאות, תשרה בו השכינה ברצות ה', ואם לא ירצה בכך, יעלה הענן מעל המשכן. אפילו משה נאמן ביתו לא יכול להכנס אל הקודש פנימה, והוא ממתין לקריאתו של ה'. כך הדבר גם באדם הפרטי הבונה בלבבו משכן לה'. כך הסביר הרמב"ם בדברו על הנבואה, וכך הסביר הרמח"ל לקראת סיום הטיפוס במסילת הישרים: האדם יכול להכשיר עצמו לנבואה ולרוח הקודש, אבל לא יכול להכריח את רוח הנבואה לשרות עליו. הוא רק בונה את הכלי. השראת שכינה אינה שיגור ליון. בגילוי שכינה, קיים פער בין השלב האחרון של מעשה האדם, לבין ההישג של מפגש עם האלקים. פער שאינו ניתן לגישור בידי אדם, אלא רק בידי שמים. מי שינסה להעפיל ולדלג, או להתעלם מקיומו של הפער הזה, ויחשוב שהוא יכול לגשת בכוחותיו הוא אל האלקים, יתרוסק. יהפוך לנביא שקר, או לכל אחד מן הסוגים של התועים שעם ישראל הוציא מקרבם במשך הדורות, מנדב ואביהוא ועד שבתי צבי. חובת האיפוק, הענוה, ההכרה בכך שאי אפשר להכנס לתוך הענן ולראות ולהשיג מעבר למה שה' מאפשר לאדם, היא נקודת השיא של ספר שמות. אחרי ההכרה הזאת, אפשר יהיה להתקדם ל"ויקרא אל משה", אולם לפני ה"ויקרא אל משה", חייבת לבוא השהות הענוותנית של "ולא יכול משה".
